

นโยบายสาธารณะที่ท้าทาย “หลังสวน NOFOAM”

ยอดชาย จีวบุญสร้าง *

บทคัดย่อ

หลักการ/เหตุผล/วัตถุประสงค์/วิธีการศึกษา

การใช้ชีวิตประจำวันของประชาชน มุ่งเน้นความสะดวกสบาย เน้นบริโภคอาหารจากร้านค้าแผงลอย ซึ่งจำหน่ายอาหารปรุงสำเร็จ ซึ่งสิ่งที่ตามมาจากการบริโภคอาหารข้างต้น คือ ความเสี่ยงจากการเกิดโรคมะเร็ง และปัญหาสิ่งแวดล้อมจากขยะย่อยสลายยาก จุดเริ่มต้นโครงการ เกิดจากการสังเกตพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียน ในพื้นที่ถนนหลังสวน ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียน จำนวน 3 โรงเรียน ทุกเย็นในวันที่โรงเรียนปิดทำการเรียนการสอน จะมีนักเรียน ครูและผู้ปกครอง จำนวนประมาณ 5,000 คน มาซื้ออาหารจากแผงลอยจำหน่ายอาหารหน้าโรงเรียน ทำให้พบเห็นปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ผู้ประกอบการค้าส่วนใหญ่ ใช้ภาชนะโฟมบรรจุอาหาร ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาอย่างน้อย 2 ด้าน คือ ความเสี่ยงจากการได้รับสารก่อให้เกิดมะเร็ง และ มลพิษกับสิ่งแวดล้อมจากวัสดุโฟม ซึ่งใช้เวลาย่อยสลายยาวนาน กองทุนหลักประกันสุขภาพเทศบาลเมืองหลังสวน จึงได้กำหนด นโยบาย หลังสวน NOFOAM โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้บริโภคและผู้ประกอบการค้า ในการ ลด ละ เลิก และปฏิเสธภาชนะโฟมบรรจุอาหาร

กิจกรรมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อคน/องค์กร/ผลผลิต/ผลลัพธ์

เริ่มขับเคลื่อน ตั้งแต่ ปี 2556 – โดยเริ่มขับเคลื่อน จากกลุ่มแม่ค้าแผงลอยหน้าโรงเรียนแต่ไม่ได้รับความร่วมมือ ต่อมาปี 2557 ปรับกลยุทธ์ โดย ดำเนินจัดตั้งกองทุน เพื่อจัดซื้อภาชนะบรรจุอาหารแทนโฟม มาจำหน่ายให้สมาชิก แต่ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากประเด็นปัญหาเรื่องความยั่งยืนในการดำเนินกิจกรรม ในปี 2558 ปรับยุทธวิธี “ผู้บริโภคคือผู้มีอำนาจ” เปลี่ยน กลุ่มเป้าหมายในการขับเคลื่อน เป็นกลุ่มนักเรียนและผู้บริโภค” โดยเริ่ม จาก เทศบาลเมืองหลังสวนประกาศ “นโยบาย เป็นหน่วยงานปลอดภาชนะโฟมบรรจุอาหาร” ต่อมาปี 2559 ขยายกิจกรรมโดยใช้ “พื้นที่เป็นฐาน ประชาชนเป็นศูนย์กลาง” เริ่มขยายกิจกรรม ประกาศ โรงเรียน NOFOAM ได้ทุกโรงเรียน และในปี 2560 เกาะติด “รุก จากนอกเมือง สู่กลางเมือง” ขยับเข้าสู่ ชุมชนตลาด โดยขับเคลื่อน ตลาดนัดหัวท่า NOFOAM

บทเรียน/ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

1. ยุทธวิธี ปรับได้ ในช่วงปี 2556-2557 ใช้ยุทธวิธีขอความร่วมมือจากผู้ประกอบการค้า เป็นหลัก แต่ไม่ได้ผล ต่อมาปรับยุทธวิธีใช้รูปแบบการตั้งกองทุนเพื่อจัดซื้อภาชนะบรรจุอาหารแทนโฟม แต่ก็พบกับประเด็นปัญหาเรื่องความยั่งยืนในการดำเนินกิจกรรม เมื่อทบทวนกระบวนการคิด ปรับยุทธวิธี เป็น “ผู้บริโภคคือผู้มีอำนาจ” สร้างกระบวนการทำความเข้าใจ ถ่ายทอดพลังความรู้ ทำให้เกิดพลัง ในการขับเคลื่อน โดยผู้บริโภคเอง (นักเรียน) ทำให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายได้โดยง่ายและยั่งยืน
2. เกาะติด ต่อเนื่อง และเป้าหมายชัดเจน เมื่อเกิดประกายความสำเร็จ ควรขยายกิจกรรมต่อ โดยใช้ “พื้นที่เป็นฐาน และให้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง” ในการขับเคลื่อนกิจกรรม
3. สื่อสาธารณะเชิงบวก” ผ่าน Social Network และขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง

การต่อยอด/ขยายผล

1. “ตลาดเฉลิมชัย NOFOAM”
2. “สถานที่ราชการ NOFOAM”
3. “ร้านอาหาร NOFOAM”

* ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม กองทุนหลักประกันสุขภาพ เทศบาลเมืองหลังสวน

ประเภท นวัตกรรมสร้างสุขภาพ

1. แร้งบันดาลใจ/เหตุผลในการพัฒนากิจกรรม

ปัจจุบัน การใช้ชีวิตประจำวันของประชาชน มุ่งเน้นความสะดวกสบาย เน้นบริโภคอาหารจากร้านค้าแผงลอย ซึ่งจำหน่ายอาหารปรุงสำเร็จ ซึ่งสิ่งที่ตามมาจากการบริโภคอาหารข้างต้น คือ “ความเสี่ยงจากการเกิดโรคมะเร็งและปัญหาสิ่งแวดล้อมจากขยะย่อยสลายยาก”

จุดเริ่มต้น เกิดจากการสังเกตพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียน ในพื้นที่ถนนหลังสวน ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียน จำนวน 3 โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนสวนศรีวิทยา(นักเรียนประมาณ 3,000 คน) โรงเรียนเทศบาลวัดด่านประชากร(นักเรียนประมาณ 400 คน) และโรงเรียนหลังสวนเทศบาลอุบลรัตน์(นักเรียนประมาณ 1,000คน) ทุกเย็นในวันที่โรงเรียนเปิดทำการเรียนการสอน จะมีนักเรียน ครูและผู้ปกครอง จำนวนประมาณ 5,000 คน มาซื้ออาหารจากแผงลอยจำหน่ายอาหารหน้าโรงเรียน จากข้อมูลดังกล่าว งานสุขาภิบาลและอนามัยสิ่งแวดล้อม กองสาธารณสุขฯ ร่วมกับผู้ประกอบการค้าชมรมผู้ประกอบการค้าแผงลอยหน้าโรงเรียน ได้ดำเนินการโครงการพัฒนามาตรฐานแผงลอยจำหน่ายอาหาร และโครงการ อย.น้อยประจำโรงเรียน โดยร่วมกันพัฒนามาตรฐานแผงลอยจำหน่ายสินค้าหน้าโรงเรียนและตรวจเฝ้าระวังความปลอดภัยของอาหารโดยนักเรียน อย.น้อย อย่างต่อเนื่อง มาตั้งแต่ ปี 2552 จนถึงปัจจุบัน ทำให้เกิด กติกาสังคม ของ ชมรมแม่ค้าแผงลอยจำหน่ายอาหารหน้าโรงเรียน 4 ข้อ ดังนี้ 1)ทุกแผงค้าต้องเก็บทำความสะอาดแผงค้าของตนเอง 2)ต้องใส่ผ้ากันเปื้อนและหมวกคลุมผม 3)ไม่จำหน่ายน้ำแข็งบดสำหรับแช่ของ 4)พัฒนาให้แผงค้าผ่านเกณฑ์มาตรฐาน

จากการดำเนินการ ข้างต้นมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้พบเห็นปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ผู้ประกอบการค้าส่วนใหญ่ ใช้ภาชนะโฟมบรรจุอาหาร ซึ่งภาชนะโฟม ก่อให้เกิดปัญหาอย่างน้อย 2 ด้าน

ด้านที่1 ความเสี่ยงจากการได้รับสารก่อให้เกิดมะเร็ง - จาก สารสไตรีน และ สารเบนซีน โดยอาจทำให้ ผู้ชายมีโอกาสเสี่ยงเป็นมะเร็งต่อมลูกหมาก ผู้หญิง มีโอกาสเสี่ยงเป็นมะเร็งเต้านม (ที่มา:ความเสี่ยงจากการบริโภคอาหารบรรจุกล่องโฟมโพลีสไตรีน โดย ชูมาพร รดสีดา ,ดร.กรรณิการ์ ฉัตรสันติประภา คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น)

ด้านที่ 2 มลพิษกับสิ่งแวดล้อม – วัสดุโฟม เป็นวัสดุย่อยสลายยาก ใช้เวลา ย่อยสลาย ประมาณ 450 ปี ขึ้นไป ต้องใช้พื้นที่ในการฝังกลบขยะมากอาจเกิดผลกระทบต่อในการจัดการขยะต่อไป

2. วัตถุประสงค์

เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้บริโภคและผู้ประกอบการค้า ในการ ลด ละ เลิก และปฏิเสธภาชนะโฟมบรรจุอาหาร

3. กลุ่มเป้าหมาย/กระบวนการ/วิธีการ

3.1 กลุ่มเป้าหมาย

3.1.1 ผู้ประกอบการค้าแผงลอยหน้าโรงเรียนในเขตเทศบาลเมืองหลังสวนจำนวน 122 แผงค้า

3.1.2 โรงเรียนในเขตเทศบาลเมืองหลังสวน จำนวน 7 โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนสวนศรีวิทยา, โรงเรียนเทศบาลวัดด่านประชากร,โรงเรียนหลังสวนเทศบาลอุบลรัตน์,โรงเรียนอุดมวิทยากร,โรงเรียนวัดประสาธนิกร.โรงเรียนชุมชนวัดขันเงินและโรงเรียนภูดินทร์พิทยาลัย

3.1.3 ร้านอาหารในเขตเทศบาล จำนวน 92 ร้าน (เป้าหมาย ร้อยละ50 ในปี 2561)

3.1.4 ตลาดนัดหัวท่า

3.2 ยุทธวิธี “ผู้บริโภคคือผู้มีอำนาจ” + “ สื่อสาธารณะเชิงบวก” ผ่าน Social Network

3.3 กระบวนการและวิธีการ (นำเสนอการขับเคลื่อนผ่าน Time Line)

เริ่มขับเคลื่อน ตั้งแต่ ปี 2556 – โดยเริ่มขับเคลื่อน จากกลุ่มแม่ค้าแผงลอยหน้าโรงเรียน ถนน หลังสวน แต่ในช่วงแรกไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจาก ร้านค้าซึ่งจำหน่ายอาหารขยะบรรจุอาหารแทนโฟมมีน้อย หาซื้อยาก และราคาแพง ทำให้ ไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ประกอบการค้าแผงลอยแม่ค้ารายเดียว

เริ่มขับเคลื่อนใหม่ ปี 2557 – ปรับกลยุทธ์ โดย ดำเนินจัดตั้งกองทุน เพื่อจัดซื้อ ภาชนะบรรจุอาหารแทนโฟม มาจำหน่ายให้สมาชิก ชมรมแม่ค้าแผงลอยหน้าโรงเรียน โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก กองทุนหลักประกันสุขภาพเทศบาลเมืองหลังสวน แต่ไม่ประสบความสำเร็จต้องคืนเงินให้กองทุนหลักประกันสุขภาพเทศบาลเมืองหลังสวนทั้งหมด เนื่องจากคำถาม “เมื่อกองทุนนี้หมดลงเราต้องกลับมาใช้ภาชนะโฟมอีก หรือ” ซึ่งเป็นคำถาม ที่ถามหาความยั่งยืน ที่ควรพิจารณา

ปี 2558 ปรับกลยุทธ์ครั้งใหม่ ไฉไลกว่าเดิม เปลี่ยนยุทธวิธี “ผู้บริโภคคือผู้มีอำนาจ” เปลี่ยนกลุ่มเป้าหมายในการขับเคลื่อน เป็นกลุ่มนักเรียน และผู้บริโภค” โดย เริ่ม จากองค์กรของเทศบาลเองก่อน **เทศบาลเมืองหลังสวนประกาศ “นโยบาย เป็นหน่วยงานปลอดภาชนะโฟมบรรจุอาหาร”** เป็นแห่งแรกของ **จังหวัดชุมพร ตั้งแต่ ปี 2557** และนายกเทศมนตรีเมืองหลังสวนได้รับรางวัลองค์กรปลอดภาชนะโฟมบรรจุอาหารจาก กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เมื่อ เดือนเมษายน 2558 ณ โรงแรม อมารีดอนเมือง กรุงเทพมหานคร ขยายสู่ โรงเรียนสวนศรีวิทยาและโรงเรียนชุมชนวัดขันเงิน โดยร่วมกับคณะกรรมการนักเรียน ,คณะกรรมการสถานศึกษา(คุณพงษ์ศักดิ์ ฉิ่งสุวรรณโรจน์) และ คณะครู ของโรงเรียนทั้งสองแห่ง โดย คณะกรรมการนักเรียนร่วมขับเคลื่อนรณรงค์ ขอความร่วมมือ แม่ค้าแผงลอยหน้าโรงเรียนทุกแผงค้า ทำให้ แม่ค้าแผงลอย ยอมปรับเปลี่ยน เลิกใช้ภาชนะโฟมบรรจุอาหารทุกราย และในปี 2559 โรงเรียนสวนศรีวิทยาและโรงเรียนชุมชนวัดขันเงิน นำร่อง ประกาศเป็นโรงเรียนปลอดภาชนะโฟมบรรจุอาหาร เป็น แห่งแรกของจังหวัดชุมพร

ปี 2559 ขยายต่อ โดยใช้ “พื้นที่เป็นฐาน ประชาชนเป็นศูนย์กลาง” โดย เริ่มขยายกิจกรรมเข้าไปในโรงเรียนทุกโรงเรียนในเขตเทศบาล(จำนวน 7 โรงเรียน) จนสามารถประกาศ **โรงเรียน NOFOAM ได้ทุกโรงเรียน** และนายกเทศมนตรีเมืองหลังสวนได้รับรางวัลองค์กรปลอดภาชนะโฟมบรรจุอาหาร ปี 2559 จาก กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เป็นปีที่2 ณ โรงแรม อมารีดอนเมือง กรุงเทพมหานคร รวมถึง ภาคีเครือข่าย ก็เข้ารับรางวัล หน่วยงานปลอดโฟม จากกรมอนามัย ประกอบด้วย สำนักงานสาธารณสุขอำเภอหลังสวน โรงพยาบาลหลังสวน โรงเรียนสวนศรีวิทยา โรงเรียนชุมชนวัดขันเงิน อสมท.หลังสวน การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค อ.หลังสวน

ปี 2560 เกาะติด “รุก จากนอกเมือง สู่กลางเมือง” ขยับเข้าสู่ ชุมชนตลาด โดยขับเคลื่อนที่ตลาดนัดหัวท่า ซึ่งมีแผงจำหน่ายสินค้า จำนวน 140 แผงค้า จนสามารถประกาศ **“ตลาดนัดหัวท่า NOFOAM”** ได้ในเดือนสิงหาคม 2560 โดยใช้ยุทธวิธีเดิม คือ **“ผู้บริโภคคือผู้มีอำนาจ”** ให้นักเรียน เดินรณรงค์ขอความร่วมมือแม่ค้าในตลาดนัด ประชาสัมพันธ์เสียงตามสายในตลาดนัดหัวท่า

4. ผลผลิต/ผลลัพธ์ (เน้นประเมิน โดยกระบวนการประชารัฐ พื้นที่เป็นฐาน ประชาชนเป็นศูนย์กลาง)

ผลผลิต

- 1.ปี2558 ผู้ประกอบการค้าแผงลอยหน้าโรงเรียนในเขตเทศบาลเมืองหลังสวนทุกราย เลิกใช้ภาชนะโฟมบรรจุอาหาร
- 2.ปี2559 โรงเรียนในเขตเทศบาลเมืองหลังสวน จำนวน 7 โรงเรียน ประกาศ โรงเรียน NOFOAM ทุกโรงเรียนและลงนาม MOU ภายหลังประกาศโรงเรียน NOFOAM
- 3.เป้าหมาย ปี 2561 ร้านอาหารในเขตเทศบาล เข้าร่วมโครงการ 50 % ร้านอาหาร ทั้งหมด(จำนวน 92 ร้าน) ปี 2560 ประกาศเลิกใช้ภาชนะโฟมบรรจุอาหารแล้วใน จำนวน 24 ร้าน (ร้อยละ 26) , ปี 2558 เข้าร่วม 10 ร้าน(ร้อยละ10) , ปี 2559 เข้าร่วม 18 ร้าน(ร้อยละ19)
- 4.ปี2560 ตลาดนัดหัวท่า ประกาศ ตลาดนัดหัวท่า “NOFOAM”

ผลลัพธ์ เกิดความยั่งยืน และต่อเนื่อง ผ่านกระบวนการปฏิเสธภาชนะโฟม โดยนักเรียนและผู้บริโภค

5. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับคน/องค์กร/เครือข่าย

ระดับปัจเจกบุคคล – เกิดกระแสการปฏิเสธภาชนะโฟมบรรจุอาหาร โดยเริ่มจากกลุ่มนักเรียน

ระดับองค์กร – หลายองค์กรราชการ เริ่มต้นตัวในการปฏิเสธและรณรงค์ให้เลิกใช้ภาชนะโฟมบรรจุอาหาร เช่น เทศบาลเมืองหลังสวน, สสอ.หลังสวน, รพ.หลังสวน, การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค อ.หลังสวน, อสมท.หลังสวน, โรงเรียนทุกโรงเรียนในเขตเทศบาลเมืองหลังสวน, รพสต.ทุกแห่งในอำเภอหลังสวนและสวนนายดำ ต.ทุ่งตะโก

ระดับเครือข่าย – เกิดการขยายเครือข่ายในการปฏิเสธการใช้ภาชนะโฟมบรรจุอาหาร ในสังคมวงกว้าง ล่าสุด เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2561 วัดขันเงินโดย พระธรรมโกศาจารย์(ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค) จัดกิจกรรมทอดผ้าป่ามหากุศล เพื่อจัดซื้ออุปกรณ์การแพทย์ให้ รพ.หลังสวน โดยในการจัดกิจกรรมทอดผ้าป่าครั้งนั้น ในกำหนดเป็นกิจกรรม “ทอดผ้าป่า NOFOAM” โดยขอความร่วมมือผู้นำอาหารมาออกโรงทาน ไม่ให้ใช้ภาชนะโฟมบรรจุอาหาร

6. บทเรียน/ปัจจัยความสำเร็จ

6.1 ยุทธวิธี ปรับได้

ในช่วงปี 2556-2557 เราใช้ยุทธวิธีขอความร่วมมือจากผู้ประกอบการค้าเป็นหลัก แต่ไม่ได้ผล แม้พยายาม ปรับแก้โดยใช้รูปแบบการตั้งกองทุนเพื่อจัดซื้อ ภาชนะบรรจุอาหารแทนโฟม แต่ เมื่อ มีคำถาม ที่ภาคประชาชนและ Stake Holder ถามกลับ ว่า“เมื่อกองทุนนี้หมดลง เราต้องกลับมาใช้ภาชนะโฟมอีกครั้งหรือ” ภาครัฐและภาคประชาชน จึงควรทบทวนกระบวนการคิด เพื่อมิให้เกิดผลกระทบและความเสียหายกับงบประมาณ ซึ่งเป็นของส่วนรวม เมื่อทบทวน ปรับยุทธวิธี “ผู้บริโภคคือผู้มีอำนาจ” สร้างกระบวนการทำความเข้าใจ ถ้ายทอดพลังความรู้ ทำให้เกิดพลัง ในการขับเคลื่อน โดยผู้บริโภคเอง(นักเรียน) ทำให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายได้โดยง่ายและยั่งยืน

6.2 เกาะติด ต่อเนื่อง และเป้าหมายชัดเจน

เมื่อเกิดประกายความสำเร็จ ควรขยับกิจกรรมต่อ โดยใช้ “พื้นที่เป็นฐาน และให้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง” ในการขับเคลื่อนกิจกรรม โดย จะเห็นได้จากการขับเคลื่อน “หลังสวน NOFOAM” เริ่มจาก เทศบาลเมืองหลังสวนประกาศเป็นสำนักงาน NOFOAM ขยายสู่โรงเรียนสวนศรีวิทยาและโรงเรียนชุมชนวัดขันเงิน และขับเคลื่อนโดยผู้บริโภครณรงค์ ขอร้อง กดดัน ให้ผู้ประกอบการค้า เลิกใช้ภาชนะโฟมบรรจุอาหาร ต่อมาขยายต่อเนื่องในโรงเรียนทุกโรงในเขตเทศบาล รวมถึงขอความร่วมมือร้านอาหารให้เข้าร่วมโครงการผ่านกระบวนการ “สื่อสารณะเชิงบวก” ผ่าน Social Network และขับเคลื่อนต่อเนื่อง สู่ ตลาดนัดหัวท่า NOFOAM

7. การต่อยอด/ขยายผล

เป้าหมายต่อเนื่องในปี 2561

7.1 “ตลาดเฉลิมชัย NOFOAM”

7.2 “สถานที่ราชการ NOFOAM” - เทศบาลเมืองหลังสวน จะเชิญหัวหน้าส่วนราชการที่มีที่ตั้งในเขตเทศบาลเมืองหลังสวนมาขอความร่วมมือร่วมกันรณรงค์ ให้เป็นหน่วยงานหรือองค์กรปลอดภาชนะโฟมบรรจุอาหาร โดยหากหน่วยงานใดสมัครใจ ร่วมโครงการ จะเชิญมาทำ MOU ร่วมกัน และสนับสนุน สื่อประชาสัมพันธ์ความรู้ต่างๆ รวมถึงป้ายความรู้ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ของหน่วยงาน ทราบข้อมูลในการรณรงค์

โครงการ “หลังสวน NO FOAM”
สนับสนุน

7.3 “ร้านอาหาร NOFOAM” - เป้าหมาย 50 % ของร้านจำหน่ายอาหารในเขตเทศบาลเมืองหลังสวน (46ร้าน)

นโยบาย “สำนักงานปลอดโฟมสำหรับบรรจุอาหาร”

กำหนดให้พื้นที่อาคารสำนักงานแห่งนี้ “เป็นพื้นที่งดใช้ภาชนะโฟมเพื่อบรรจุอาหาร”
ขอความร่วมมือ เจ้าหน้าที่ และผู้มาติดต่อราชการ
งดการใช้กล่องโฟมเพื่อบรรจุอาหาร

เพื่อสุขภาพของท่าน และ เพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม “ เมืองหลังสวนของเรา ”

กองทันตภิกระทันสุขภาพ
เทศบาลเมืองหลังสวน

เทศบาลเมืองหลังสวน